

Inhoud

Een vaarwel aan mijn vriend Willem Witteveen	11
Een extern perspectief op het recht: het ‘ontregelende verhaal’ in literatuur en film <i>Claudia Bouteligier en Afshin Ellian</i>	13
1 Vrijheid, gelijkheid en broederschap als constituerende rechtsbeginselen van het moderne recht	13
2 Fundamentele verhalen: het belang van literatuur én film	14
3 Doel en opbouw van de bundel	17
Deel I: Vrijheid	27
Staat, religie en terreur: niets nieuws? De film <i>Elizabeth</i> en de betekenis daarvan voor onze tijd <i>Paul Cliteur en Machteld Zee</i>	29
Deel I: De Staat en zijn concurrent: radicale religie	29
1 Religie in het algemeen is niet het probleem	31
2 Religieus fundamentalisme	33
3 De combinatie van de drie trends	35
4 Wanneer ga je godsdienst eens wat meer genuanceerd benaderen?	37
5 Wat is een staat?	42
6 Het officiële en het officieuze verhaal	43
7 Het christendom en het prediken van religieuze opstand	45
8 Benthams vrees voor anarchie	46
9 Het de natie ondermijnende potentieel van religie	49
Deel II: De film <i>Elizabeth</i> in de context van onze tijd	51
1 Kunst en openbaring	51
2 <i>Elizabeth</i> van Kapur	55
3 Francis Walsingham	57
4 Het thema van de <i>Elizabeth</i> -films	59
5 De aantijging van antikatholieke propaganda	61
6 Een perverse interpretatie van het Eerste Amendement	63
7 John F. Kennedy over de scheiding van kerk en staat	64

8	Welkom in Wonderland	67
9	VN-resolutie 16/18	70
10	Religie 'part of the problem, not of the solution'	71
11	Tot slot	73
	Vrijheid tussen het metafysische kwaad, recht en liefde	75
	<i>Afshin Ellian</i>	
	Ter ingeleide	75
	Deel I: De onvoltooide symfonie van Europa: het blauwe verdriet	77
1	Kieślowski en zijn <i>Trois Couleurs</i>	77
2	Het wiel van het (nood)lot	78
3	De waarheid van vrijheid	82
4	Een verbijsterende ontmoeting met het recht	83
	Deel II: De vraag naar de grond van vrijheid	87
1	Is de vrijheid <i>teleologia rationis humanae</i> ?	87
2	Vrijheid als <i>malum metafysicum</i>	92
3	De antinomie van spontaniteit en noodzakelijkheid	95
4	De grond van de vrijheid in het onvoltooide	100
5	De ultieme begronding van vrijheid bij Kieślowski	107
	Beschouwingen bij Montesquieu's <i>Lettres Persanes</i>	113
	<i>René Foqué</i>	
1	Inleiding: roman of filosofische verhandeling?	113
2	De briefroman als polyfone vertelling	115
3	Montesquieu: de verborgen auteur	120
4	Sceptisch moralisme	121
5	De verborgen auteur als cultureel antropoloog in wording	123
6	Subjectiviteit en universaliteit. Nabijheid en distantie	124
7	Coda	126
	Milan Kundera, <i>De ondraaglijke lichtheid van het bestaan</i> . De ambiguïteit van de moderne vrijheid	129
	<i>Donald Loose</i>	
1	Inleiding: de ambiguïteit van de moderniteit en van de roman	129
2	Democratie en totalitarisme	133
3	Individu en gemeenschap	138

4	Lichaam en ziel – publiek en privaat	143
5	Zwaarte en lichtheid	147
6	Het verloren paradijs en de dood	150
7	Besluit: waar de roman ons op wijst	151
	De vrijheid als eeuwige belofte van een nieuw begin	155
	<i>Gelijn Molier</i>	
1	Inleiding	155
2	Arendt over het totalitarisme en de vernietiging van de vrijheid	158
3	<i>Das Leben der Anderen</i> of het wonder van een nieuw begin	163
4	<i>Alles Stroomt</i> of de onuitroeibaarheid van de vrijheid	168
5	Bij wijze van conclusie	180
	Deel II: Gelijkheid	183
	Philip Roth: <i>The Human Stain</i>	185
	<i>Rikki Holtmaat</i>	
1	Inleiding	185
2	De roman	187
3	De concepten ‘discriminatiegrond’ en ‘suspect class’ in het non-discriminatierecht	195
4	Een nadere lezing van <i>The Human Stain</i> in het licht van de concepten ‘discriminatiegrond’ en ‘suspect class’	205
5	Tot slot	211
	De pest van de gelijkheid. Camus’ roman van het leven als revolte tegen de ratten – in ons	213
	<i>Hendrik Kaptein</i>	
1	Inleiding	213
2	De pest – romankunst als correctie op het leven	214
3	Menselijke revolte als maat	218
4	De waarde(n) van Camus	220
5	De pest van de gelijkheid: prachtige principes, povere praktijk	223
6	De droom van nabije gelijkheid: open het dorp	226
7	De mens is geen idee	232

Harper Lee: <i>To Kill a Mockingbird</i> . Legitimiteit door procedure <i>Arie-Jan Kwak</i>	239
1 Inleiding	239
2 Retorica	241
3 Logos	242
4 Ethos	251
5 Pathos	255
6 Epilogos	264
Gelijkheid als abstractie: een lezing van Coetzee's <i>Disgrace</i> vanuit juridisch en ethisch perspectief <i>Sanne Taekema</i>	265
1 Opening	265
2 Twee vrouwen: Melanie en Lucy	267
3 Empathie en verbeeldingskracht	268
4 Gelijkwaardigheid: wie kan ik erkennen en hoe?	271
5 De vormelijkheid van het recht	275
6 Sluiting	279
Deel III: Broederschap	281
Recht, woord en dialoog. Enkele aantekeningen naar Dostojevski <i>Claudia Bouteligier</i>	283
1 Ten geleide	283
2 Dostojevski: de persoon, de idee, de wedergeboorte	286
3 Intersubjectiviteit: het aanspreken van de ander als <i>Jij</i>	297
4 Subjectiviteit in rechtsvinding en het doen van recht	303
5 Slotbeschouwing	308
Mijn broeders hoeder. Broederschap bekeken vanuit de loop van een pistool <i>Eva-Christina Dedic</i>	311
1 Inleiding	311
2 De film	312
3 De openingsscène: normen en waarden als eerste bindmiddel van broederschap	313
4 Bloed: familiebanden als bindmiddel van broederschap	316

5	Geld: economische belangen als bindmiddel van broederschap	316
6	Het paardenmiddel: angst als laatste bindmiddel van broederschap	321
7	Hiërarchie in de soevereine broederschap	323
8	Michael's verhaallijn	324
9	De <i>consigliere</i>	326
10	Broederschap in breder perspectief	327
11	Broederschap in het recht	329
12	Conclusie	334

	Op de leestafel van de geschiedenis. Over broederschap en (on)menselijkheid in de romans <i>Les Misérables</i> en <i>Quatrevingt-treize</i> van Victor Hugo <i>Carinne Elion-Valter</i>	335
--	--	-----

1	In het Maison Victor Hugo te Parijs	335
2	<i>Les Misérables</i> of de strijd voor sociale gerechtigheid	338
3	<i>Les Misérables</i> als mythe van de revolutie	344
4	<i>Quatrevingt-treize</i> : kleine geschiedenis tegen het canvas van de grote	348
5	Een fundamenteel verhaal	351
6	<i>Quatrevingt-treize</i> , prequel en sequel van <i>Les Misérables</i>	357

	'Exterminate all the brutes': tegenstrijd als paradigma van broederschap en onmenselijkheid in Joseph Conrads <i>Heart of Darkness</i> <i>Jeanne Gaakeer</i>	359
--	---	-----

1	Achteraf	359
2	<i>Heart of Darkness</i> : triomf of trauma?	360
3	Leopold en Joseph: blauwdruk voor <i>Heart of Darkness</i>	363
4	<i>Heart of Darkness</i> : het verhaal en de tekst	368
5	'The horror' als apocalyptisch denkraam: <i>Heart of Darkness</i> en <i>Apocalypse Now</i>	376
6	'We live, as we dream – alone'	383
7	'The mind of man is capable of anything – because everything is in it, all the past as well as all the future'	385

	Kafka's 'Voor de wet': rechtsvinding als literair en existentieel proces <i>Timo Slootweg</i>	389
--	--	-----

1	Inleiding. Rechtsvinding, geweten en literatuur	391
2	Kafka en het existentialisme	393
3	De erfzonde	396
4	Josef K. en zijn gericht	399

5	Menselijkheid en liefde	402
6	De aporie van de wet en de tragiek van de rechtsvinding	406
7	Slotbeschouwing. Recht en verbeelding	412
De auteurs		419